

فرازهایی در اخلاق پزشکی

علیرضا میلانی فر
پژوهشگاه ابن سینا

رضایت

- رضایت فارغ از حقوق اینک از اصول اخلاق پزشکی است.
- حقوق در احکام و قواعد خود با قدرت از آن دفاع می کند.
- این رضایت باید آگاهانه باشد و قید «مبتنی بر آگاهی» ویژه رضایت بیمار در پزشکی نیست.
- در رابطه پزشک بیمار آنچه قید آگاهانه را متمایز می کند نحوه آگاهسازی و تکالیف اطراف این رابطه است.

-
- آگاهسازی بیمار نسبت به وضعیت خودش و نسبت به وضعیت خودمان، یعنی دقیقاً به بیمار حالی کنید چه وضعی دارد. در چه موقعیتی قرار دارد. و شما در چه موقعیتی قرار دارید. آن هم به زبان قابل فهم، قرار نیست به دانشجوی پزشکی تدریس کنید.

-
- موظفید طوری حرف بزنید که بیمار بفهمد و به شما بفهماند که فهمیده است. نه آن که طوری حرف بزنید که خودتان بفهمید.

-
- استفاده از واژه های غیر پزشکی نیز نباید توأم با جملات مضحک یا افسانه سرایی باشد.

دقیقاً به بیمار حالی کنید که

- چه وضعیتی دارد.
- چه کارهایی می تواند انجام دهد یا چه خدماتی می تواند دریافت کند.
- هر کدام چه سودی دارد و چه زیانی به او می رساند.
- اگر هیچ کار نکند چه می شود.

شما برای او چه کاری انجام می دهید. از یک تا صد همه را بگویید.

- مشاوره و علت آن.
- دارو و علت، تمام نتایج و عوارض خوب و بد آن، میزان و طرز مصرف دارو.
- آزمایش و عکسبرداری و سایر امور تشخیصی، علت و عوارض و نتایج آن.

عمل (درمان)

- علت
- هدف
- نحوه انجام، مقدمات و محل انجام آن و روشهای جایگزین
- علت انتخاب این روش
- موفقیت
- عوارض و نتایج
- شکست

-
- نتایج کارتان را شرح دهید. یعنی چه اتفاق خوب و بدی در پیش است.
 - حتماً باید عوارض نادر را هم شرح دهید. با احتمالات بازی نکنید نگوید ۵٪ خوب می شود ۱۰٪ بهتر می شود و جز آنها. (اگر معنای احتمال را نمی دانید حتماً تمرین کنید و یاد بگیرید تا بتوانید به بیمار هم حالی کنید.)
 - مخارج بیمار را بطور کامل شرح دهید. یا به محلی که دقیقاً این موضوع را توضیح می دهند بفرستید.

-
- هیچ کار غیر علمی صرفاً به درخواست بیمار انجام نمی شود و پزشک حق ندارد به درخواست بیمار کار غیر علمی برای او انجام دهد.
 - این رضایت باطل و پزشک مجرم است.

-
- **ماده ۱۴۵** - تحقق جرائم غیر عمدی، منوط به احراز تقصیر مرتکب است. در جنایات غیر عمدی اعم از شبه عمدی و خطای محض مقررات کتاب قصاص و دیات اعمال می شود.
 - تبصره - تقصیر اعم از بی احتیاطی و بی مبالاتی است. مسامحه، غفلت، عدم مهارت و عدم رعایت نظامات دولتی و مانند آنها، حسب مورد، از مصادیق بی احتیاطی یا بی مبالاتی محسوب می شود.

- **ماده ۱۵۲ -** هر کس هنگام بروز خطر شدید فعلی یا قریب الوقوع از قبیل آتش سوزی، سیل، طوفان، زلزله یا بیماری به منظور حفظ نفس یا مال خود یا دیگری مرتکب رفتاری شود که طبق قانون جرم محسوب می شود قابل مجازات نیست مشروط بر اینکه خطر را عمداً ایجاد نکند و رفتار ارتكابی با خطر موجود متناسب و برای دفع آن ضرورت داشته باشد.
- تبصره - کسانی که حسب وظیفه یا قانون مکلف به مقابله با خطر می باشند نمی توانند با تمسک به این ماده از ایفای وظایف قانونی خود امتناع نمایند.

- **ماده ۲۹۵** - هرگاه کسی فعلی که انجام آن را برعهده گرفته یا وظیفه خاصی را که قانون بر عهده او گذاشته است، ترک کند و به سبب آن، جنایتی واقع شود، چنانچه توانایی انجام آن فعل را داشته باشد جنایت حاصل به او مستند می‌شود و حسب مورد عمدی، شبه‌عمدی، یا خطای محض است، مانند این که مادر یا دایه‌ای که شیر دادن را برعهده گرفته است، کودک را شیر ندهد یا پزشک یا پرستار وظیفه قانونی خود را ترک کند.

مراجع رسیدگی

- قضایی
- به تمام شکایات (دادگاه ها)
- به شکایت علیه دولت (دیوان عدالت اداری)
- غیر قضایی
- شبه قضایی
- اداری
- حرفه ای

رسیدگی قضایی

- در امور کیفری
- اطلاع وقوع: اشخاص
- تعقیب و تحقیق: دادسرا
- رسیدگی و اصدار رای: دادگاه

رسیدگی قضایی

- در امور مدنی
- اطلاع وقوع: اشخاص ذینفع
- رسیدگی و اصدار رای: دادگاه

رسیدگی شبه قضایی

- سازمان تعزیرات حکومتی

رسیدگی اداری

- هیأت رسیدگی به تخلفات

حرفه ای

- سازمان نظام پزشکی

- ماده ۲ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته مکلفند بدون توجه به ملیت، نژاد، مذهب و موقعیت اجتماعی - سیاسی و اقتصادی بیماران حداکثر تالش ممکن را در حدود وظایف قانونی و حرفه ای خود به کار ببرند.
- ماده ۳ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته باید طبق موازین علمی، شرعی و قانونی با رعایت نظامات دولتی، صنفی و حرفه ای انجام وظیفه کرده و از هرگونه سهل انگاری در انجام وظایف قانونی بپرهیزند.
- ماده ۴ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته حق افشای اسرار و نوع بیماری بیمار، مگر به موجب قانون مصوب مجلس شورای اسلامی را ندارند.
- ماده ۵ - شاغلین حرفه های پزشکی موضوع ماده یک این قانون موظف به پذیرش آن تعداد بیمار هستند که بعد از تشخیص و اعلام سازمان نظام پزشکی، حسب مورد انجام خدمات آنان در یک زمان مناسب میسر باشد.
- ماده ۶ - انجام امور خالف شئون پزشکی، توسط شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته ممنوع است و باید از ارتکاب کارهایی که موجب هتک حرمت جامعه پزشکی می شود خودداری کنند که مصادیق آن توسط کمیسیون اخلاق پزشکی مورد اتخاذ تصمیم قرار می گیرد.
- تبصره - صدور گواهی خلاف قانون و موازین علمی از جمله فوت، استراحت، سلامت، بیماری، ولادت و از کارافتادگی ممنوع است.

- ماده ۷ - تحمیل مخارج غیر ضروری به بیماران ممنوع است. تعیین مصادیق مخارج غیر ضروری براساس نظر کمیته کارشناسی تخصصی دادرها و هیاتهای انتظامی می باشد .
- ماده ۸ - ایجاد رعب و هراس در بیمار با تشریح غیر واقعی وخامت بیماری یا وخیم جلوه دادن بیماری ممنوع است و پزشک می تواند به نحو مقتضی بیمار و بستگان را در جریان خطرات، وخامت و عواقب احتمالی بیماری قرار بدهد.
- ماده ۹ - تجویز داروهای روان گردان و مخدر به گونه ای که به حالت اعتیاد درآید ممنوع است، مگر در مواردی که بیمار از بیماری روانی یا اذردهای شدید ناشی از بیماری های غیر قابل علاج رنج برد یا ضرورت پزشکی مصرف آنها را ایجاب کند.
- ماده ۱۰ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته مکلفند در بخش خصوصی و بخش دولتی تعرفه های خدمات پزشکی مصوب مربوطه را رعایت نمایند .
- ماده ۱۱ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته حق ندارند هیچگونه وجه یا مالی را از بیماران علاوه بر وجوهی که توسط مسؤولان مؤسسه درمانی ذیربط طبق مقررات دریافت می شود، وصول نمایند .

- ماده ۱۲ - شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته مکلفند در مواقعی که به منظور پیشگیری از بیماریهای واگیر یا درهنگام بروز بحران و سوانح از سوی سازمان نظام پزشکی و یا مراجع قانونی ذیربط اعلام می شود ، همکاری ممکن و لازم را معمول دارند .
- ماده ۱۳ - جذب و هدایت بیمار از مؤسسات بهداشتی درمانی دولتی و وابسته به دولت و خیریه به مطب شخصی یا بخش خصوصی اعم از بیمارستان و درمانگاه و ... و بالعکس به منظور استفاده مادی توسط شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته ممنوع است.
- ماده ۱۴ - جذب بیمار به صورتی که مخالف شئون حرفه پزشکی باشد و همچنین هر نوع تبلیغ گمراه کننده از طریق رسانه های گروهی و نصب آگهی در اماکن و معابر، خارج از ضوابط نظام پزشکی ممنوع است. تبلیغ تجاری کالاهای پزشکی و دارویی از سوی شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته، همچنین نصب اعلانات تبلیغی که جنبه تجاری دارند، در محل کار آنها مجاز نیست.
- ماده ۱۵ - انتشار مقالات و گزارشهای پزشکی و تشریح مطالب فنی و حرفه ای که خارج از ضوابط علمی پزشکی بوده و جنبه تبلیغاتی گمراه کننده داشته باشد، ممنوع است.
- ماده ۱۶ - استفاده شاغلین حرفه های پزشکی و وابسته از عناوین علمی و تخصصی غیر تأیید شده توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ممنوع است.

- ماده ۱۷ - تجویز داروهایی که از طرف وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی در فارماکوپه مجموعه دارویی کشور اعلام نشده باشد ، بدون توجیه علمی مورد تأیید توسط سازمان نظام پزشکی و یا انجمن های علمی تخصصی مربوط مجاز نمی باشد.
- ماده ۱۸ - پزشک معالج مسؤل ادامه درمان بیمار خود در حد توانایی و تخصص به استثنای موارد ضروری است، مگر اینکه بیمار یا بستگان او مایل نباشند.
- تبصره - موارد اورژانس از شمول این ماده مستثنی است و پزشک مکلف به هرگونه اقدام درمانی بدون توجه به نظر و اذن بیمار یا همراهان او می باشد.
- ماده ۱۹ - در مواردی که مشاوره پزشکی لازم باشد ، انتخاب پزشک مشاور با پزشک معالج است. در صورتیکه بیمار یا بستگان او مشاوره پزشکی را درخواست نمایند، مشاوره پزشکی با نظر پزشک معالج به عمل می آید و اجرای دستورات پزشک مشاور با نظر پزشک معالج می باشد و چنانچه بیمار یا بستگان او بدون موافقت پزشک معالج، از پزشک دیگری برای درمان بیمار دعوت به عمل آورند، در اینصورت پزشک معالج اول می تواند از ادامه درمان بیمار در موارد غیر اورژانس خودداری نماید.
- ماده ۲۰ - فروش دارو و محصولات آرایشی و بهداشتی و تجهیزات و لوازم پزشکی در محل طبابت توسط شاغلین حرفه های پزشکی بدون اخذ مجوز رسمی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ممنوع است.

- ماده ۲۱ - مشخصات و طرز استفاده داروهای تجویز شده به بیمار باید توسط پزشک با خط خوانا و انشای قابل فهم در نسخه قید شود.
- تبصره - دکتر داروساز موظف به توضیح و درج چگونگی تجویز دارو طبق نسخه پزشک است.
- ماده ۲۲ - صدور هر نسخه می باید براساس شرایط بیمار و اصول علمی نسخه نویسی صورت گیرد.
- ماده ۲۳ - مسئولان فنی مکلفند در تمام ساعات موظف بر امور فنی مؤسسات پزشکی نظارت کنند.
- ماده ۲۴ - اندازه و سایر مشخصات سرنسخه ها، تابلوها و چگونگی درج آگهی در رسانه ها باید طبق ضابطه ای باشد که به تصویب شورایعالی نظام پزشکی می رسد.
- ماده ۲۵ - به کارگیری و استفاده از افراد فاقد صلاحیت در امور پزشکی و حرفه های وابسته در مؤسسات پزشکی و مطب ممنوع است.
- ماده ۲۶ - شاغلین حرفه های پزشکی مکلفند نشانی و تغییر نشانی و تعطیل مطب و مؤسسات پزشکی خود را به سازمان نظام پزشکی محل اطلاع دهند .

- ماده ۲۷ - شاغلین حرفه های پزشکی مکلفند در موارد فوریت‌های پزشکی اقدامات مناسب و لازم را برای نجات بیمار بدون فوت وقت انجام دهند.
- ماده ۲۸ - مسئولان فنی مؤسسات پزشکی اعم از دولتی، عمومی، خصوصی و خیریه مکلفند علاوه بر قوانین و مقررات موجود در آئین نامه های مصوب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان نظام پزشکی، ضوابط علمی و حرفه ای ذیربط را رعایت کنند.
- ماده ۲۹ - در صورت اتمام اعتبار و یا ابطال پروانه مطب، شاغلین حرف پزشکی مجاز به فعالیت پس از آن نمی باشند.
- ماده ۳۰ - بکارگیری و استفاده از افراد دارای صلاحیت در امور پزشکی و حرفه های وابسته ولی فاقد پروانه مطب در مؤسسات پزشکی ممنوع است.
- تبصره - افراد متعهد خدمت به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، از این امر مستثنی می باشند.
- ماده ۳۱ - شاغلان حرف پزشکی می توانند منحصر «به درمان آن گروه از بیماران بپردازند که در دوران تحصیل دوره آموزشی آن را طی نموده و یا مدارک لازم را از مراکز مجازی که به تایید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رسیده باشد، اخذ نموده باشند.
- تبصره - در موارد بیماران اورژانسی پزشک برحسب توان علمی خود موظف به انجام هر اقدامی جهت بیمار خود می باشد و از این ماده مستثنی می باشد.

- ماده ۳۲- آن گروه از مشاغل و حرف پزشکی که در خارج از کشور تحصیل نموده اند در صورتی مجاز به فعالیت درمانی می باشند که مدارک مربوطه به تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رسیده باشد و پروانه قانونی را نیز کسب نموده باشند .
- ماده ۳۳- آن گروه از پزشکان که به طب مکمل می پردازند در صورتی مجاز به فعالیت می باشند که دوره آموزشی مربوطه را در مراکز مورد تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی گذرانده و مجوز فعالیت در آن رشته ، به تأیید سازمان نظام پزشکی رسیده باشد.
- ماده ۳۴- چنانچه صاحبان حرف پزشکی به مشکلات روحی، روانی یا جسمی مبتلا گردند که ماهیتاً « منجر به ارائه اختال در فعالیت های درمانی آنها شود، تصمیم گیری در نحوه ادامه فعالیت درمانی نامبردگان به کمیسیون پنج نفره متشکل از نمایندگان سازمان نظام پزشکی و سازمان پزشکی قانونی و سه نفر از کارشناسان رشته مربوطه خواهد بود .
- تبصره- شیوه نامه اجرایی این ماده به تصویب شورایعالی نظام پزشکی خواهد رسید.
- ماده ۳۵ - درج هرگونه تبلیغات در حیطه دارویی، مواد خوراکی ، آشامیدنی ، آرایشی ، بهداشتی ، مکمل های غذایی ، تجهیزات پزشکی و کلیه خدمات پزشکی، تشخیصی ، درمانی و پیشگیری بدون اخذ مجوز کتبی تبلیغات از سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران ممنوع است .

هر حکمی علیه کسی صادر شود می تواند از آن به مرجع صالح اعتراض کند.

- مرجع اعتراض به حکم قضایی دادگاه بالاتر است.
- مرجع اعتراض به حکم اداری دیوان عدالت اداری است.
- مرجع اعتراض به حکم صنفی ممکن است هر کدام باشد.

کدهای اخلاقی پژوهشهای زیست پزشکی

1. کدهای عمومی مشتمل بر ۳۱ ماده در موضوعات:
2. ارزیابی سود و زیان
3. رضایت آگاهانه
4. دارونما
5. پرداخت غرامت
6. حقوق معنوی
7. ارزشهای فرهنگی و اجتماعی و موازین قانونی (اخلاق حسنه و نظم عمومی)

کدهای اختصاصی

- راهنمای اخلاقی کارآزمایی‌های بالینی
- راهنمای اخلاقی پژوهش‌های ژنتیک پزشکی

- راهنمای اخلاقی پژوهش بر گامت و رویان
- راهنمای اخلاق در پژوهش بر سلول‌های بنیادی و پزشکی بازساختی
- راهنمای اخلاقی پژوهش بر روی عضو و بافت انسانی
- راهنمای اخلاقی پژوهش بر گروه‌های آسیب‌پذیر
- راهنمای اختصاصی پژوهش‌های علوم پزشکی مرتبط با HIV/AIDS
- راهنمای کشوری اخلاق در انتشار آثار پژوهشی

